

Bács Zoltán György¹

Az argentin nemzetbiztonsági szolgálatok helyzete 1983-tól napjainkig

A Nisman-ügy

The Argentinian National Security Services from 1983 to the Present Day

The Nisman Case

Az argentin nemzetbiztonsági szolgálatok – az egy intézmény keretein belül működő elhárítás és hírszerzés – elmúlt néhány évtizedre visszanyúló szakmai feldolgozása, a buktatókkal teli fejlődés bemutatása a magyar szakirodalomban még hiányos. Talán, az időszak sajátos, retrospektív vizsgálata megadhatja a kellő lökést a világ nyolcadik legnagyobb országában a mai napig is fontos, leggyakrabban politikailag erősen motivált szerepet játszó szolgálatok tevékenységének megismeréséhez.

A tanulmány célja bemutatni a nemzetbiztonsági tevékenység helyét és megítélését Argentínában, valamint bemutatni a diktatúrából a demokráciába való átmenet során elkövetett jogsértések és bűncselekmények némelyikét, és egy megtörtént eset kapcsán rávilágítani a szolgálatoknak a politika periferiáján betöltött, nem mindig egyértelmű szerepére.

Kulcsszavak: diktatúra, kormányzat, terrortámadások, Nisman

Introducing the last decades of the Argentinian national security services – the intelligence and counter intelligence working under the same umbrella – highlighting their historical development is still missing in the Hungarian literature. Perhaps, a retrospective presentation of the given period produces the necessary incentive to study the activities, often with clear political motivation, of the national security services' in the eighth largest country in the world.

The purpose of the present study is to present some aspects of the evolution of the role of the national security activities in Argentina, to highlight some of the violations of rights and committed crimes by the officials of the national security structures.

Keywords: Dictatorship, government, terrorist attacks, Nisman

¹ Titkársági szakreferens, Nemzeti Közszerzési Egyetem Nemzetközi Iroda, e-mail: bacs.zoltan.gyorgy@uni-nke.hu

Bevezetés

Van egy tízezer kilométerre lévő ország, amellyel több szál köt össze bennünket, mint amire először gondolunk, ennek ellenére ismereteink róla sablonosak, szerények. Argentínáról leginkább a labdarúgás, Maradona, a tangó, és Evita Perón jut az emberek eszébe, holott az országnak megannyi kiemelkedő vívmánya van, amelyekben jelentős szerepet játszottak hazánk szülöttei is. Vannak még ennél is kevésbé ismert területek. Ilyen például az argentin titkosszolgálatok világa. Róluk még szakmai berkekben is eléggé keveset tudni. Érintett-ségük a katonai diktatúrákban, az akkor elkövetett jogsértésekben vitathatatlan volt.

Jelen tanulmány több célt is követ. Egyrészt be kívánja mutatni az argentin titkos-szolgálatok sajátosságait, aminek megértéséhez röviden felvázolja az argentin közigazgatás kétszáz év alatt kialakult struktúráját.

A tanulmány bemutatja a diktatúrákból a demokratikus, polgári kormányzatba való átmenet nehézségeit, illetve az ezek következtében kialakult helyzetet.

Végezetül, a tanulmány foglalkozni kíván az Argentínán belül és nemzetközi téren is legnagyobb visszhangot kiváltó esettel, amelyben ismételten felmerült az argentin titkosszolgálatok érintettsége.

A szerző ebben a tanulmányában a szükségesnél mélyebben nem foglalkozik a magyar-argentin kapcsolatokkal, illetve Argentína történelmével.

A fentiek alapján a tanulmányhoz kapcsolódó tudományos kérdések a következők:

1. Levezethető-e az argentin titkosszolgálatok sajátos helye az ország közigazga-tásának történeti háttéréből?
2. Milyen feladatokkal, nehézségekkel kellett szembenéznie az argentin védelmi és bűnüldözési struktúráknak a demokráciába való átmenet során?
3. Mennyiben érintettek az argentin nemzetbiztonsági szolgálatok a Nisman ügyész halála körül kialakult különös helyzetben?

Ha hipotéziseket állítunk fel, akkor – a fentiekből kiindulva – az első hipotézis szerint az argentin közigazgatási rendszer fejlődése megmagyarázza a titkosszolgálatok sajátos helyét, mivel a felszabadító háborúkkal összefüggő kormányzási gyakorlat csekély vál-tozásokkal fennmaradt a közelmúltig.

A második hipotézis szerint az argentin titkosszolgálatok a demokráciába tör-ténő átmenet során sajátos, kissé tudathasadásos állapotba kerültek. Korábbi pozícióik meggyengültek, és a változásokat sok esetben annak a parancsnoki karnak egy jelentős részének kellett levezényelnie, amely szorosan kötődött a diktatúra kori hadsereghez és rendvédelmi apparátushoz.

A harmadik hipotézis szerint Alberto Nisman ügyész halálában az argentin titkosszol-gálatoknak szerepük lehetett. Az elkövetés módja, módszere, eszköze, illetve a motiváció, a cselekmény elkövetésével elérendő cél újra a titkosszolgálat sajátos, közvetett politikai szerepvállalására utal.

A tanulmány módszere a történelmi folyamatokat követő jogszabályváltozásokból levezethető deduktív elemzés, illetve a folyamatokat és eseményeket egymással össze-függésbe állító retrospektív elemzés.

A tanulmány elsődleges forrásai az argentin jogforrások, törvények és jogszabályok, a hazai és nemzetközi szakirodalom Argentínával foglalkozó művei, sajtóközlemények, elemzések, tudósítások, amelyek kritikai elemzése a forráskutatás során megtörtént.

A tanulmány első része képet ad az argentin nemzetbiztonsági tevékenység helyéről az igazgatási rendszerben, bemutatja a rendszer általános és a nemzetbiztonságot is érintő sajátosságait, rámutatva azok történelmi gyökereire.

A második részben az argentin titkosszolgálatok sajátos helyzetét elemzem, a diktatúrákból a demokratikus kormányzási rendbe való átmenettel összefüggésben, míg a harmadik rész konkrétan Albert Nisman ügyész halálának sajátos körülményeivel, és a titkosszolgálatok valószínűsíthető érintettségével foglalkozik.

A befejezés – ahogy az elvárható – megadja a tanulmány keretét, válaszol a bevezetésben megfogalmazott tudományos kérdésekre, illetve bemutatja, hogy a kutatások mennyiben igazolták vagy cáfolták a felállított hipotéziseket.

A nemzetbiztonság helye a kormányzati munkában

Argentína az 1810-ben kivívott függetlensége óta sajátos törvényhozói és kormányzati rendszert épített ki, amelyben az Egyesült Államok törvényhozási és igazgatási rendszeréből átvett haladó megoldásokat ötvözik a felszabadító háborúkban kialakult központosított és hierarchikus rendszerrel. Argentína elnöki köztársaság, miniszterelnöke nincs, a kormányt az elnök vezeti. A végrehajtó hatalom feletti törvényhozási ellenőrzés hatékonysága rendkívül alacsony, mivel a Képviselőház és a Szenátus tagjainak a nagy része valamilyen formában, de érdekszövetségben áll az elnökkel.² Ennek ismeretében nem véletlen, hogy számos volt argentin elnök elkerülte a felelősségre vonást a legkülönbözőbb, de leggyakrabban korrupciós bűncselekményekért. Ennek egyik legutóbbi esete, hogy Cristina Fernández de Kirchner, az ország korábbi államfője úgy kerülte el a bírósági eljárást, hogy az utána közvetlenül megválasztott elnök, Alberto Fernández (csak névrokonok voltak), alelnökének választtatta meg.

Jelenleg a nemzetbiztonság felügyelete nem a kormány hatáskörébe tartozik, hanem közvetlenül elnöki felügyelet és irányítás alatt áll. Argentínában, a 25/520. számú, a Nemzeti Hírszerzésről szóló Törvény³ értelmében nem válik el egymástól a polgári elhárítás és hírszerzés, mindkettő a Szövetségi Hírszerző Ügynökség (Agencia Federal de Inteligencia, AFI) alá tartozik. Az ügynökség saját honlapján olvasható feladatmeghatározása szerint „objektív és értékes információval látja el a Végrehajtó Hatalmat a nemzetbiztonság és a nemzetközi biztonság területéről, így ügyelve az argentinok védelmére és megóvására.”⁴ Ezen belül az ügynökség információt szerez, gyűjt és elemez olyan tényekről, kockázatokról és konfliktusokról, amelyek a nemzet védelmét, a belső biztonságot érintik, továbbá olyan szövetségi hatáskörbe tartozó bűncselekményekről, mint a terrorizmus, kábítószer-csempészás, fegyvercsempészás, emberkereskedelem, kiberbűncselekmények,

² Bács 2016; Bács 2013.

³ *Ley de Inteligencia Nacional 25/520.*

⁴ Lásd: www.argentina.gob.ar/inteligencia

vagy olyan bűncselekmények, amelyek veszélyeztetik a gazdasági és pénzügyi rendet, az alkotmányosságot és a közhatalmat.⁵

2023-ban, az új államfő, Javier Milei hivatalba lépésével megújult az AFI tevékenysége is. Igaz, az erre vonatkozó, 2023. december 12-én, két nappal Milei eskütetele után hatályba lépett DNU 22/2023 kormányrendeletet még az előző elnök alatt készítették elő.⁶ Az okmány szerint a meghozott intézkedések célja az AFI szakmai színvonalának emelése, a bizalom megerősítése a biztonsági szolgálatokkal folytatott nemzetközi együttműködésben, a hírszerzés és elhárítás feladatainak újraértékelése, az elnök által meghatározott stratégiai érdekeknek megfelelően. A rendelet előírja a hírszerzési és elhárítási tevékenység megújítását, a tevékenység harmonizálását a Nemzeti Hírszerzési és Elhárítási Irányelvekkel.⁷ Itt érdemes megállni néhány pillanatra, hiszen ha valamit újra kell szabályozni, akkor a korábbi működésben már hibák jelentkeztek, illetve a korábbi szabályozás megkerülhető volt, és lehetőséget adott törvénytelen ségnek elkövetésére, visszaélésekre. Pontosan ezt támasztja alá, hogy „a Malvin-szigeteki háború megmutatta, hogy a hírszerzés és elhárítás prioritásainak újrafogalmazása”⁸ az alaptevékenységet ideológiai alapokra helyezte, ami együtt járt az elsődleges céloktól, vagyis az ország számára a legnagyobb veszélyt jelentő kockázatok és veszélyek értékelésétől, továbbá az ország helyzetét a konfliktusokban javító információ megszerzési lehetőségétől való távolodással.

Az argentin szolgálatok sajátos helyzete mint a diktatúrák következménye

Argentína időről időre, rövidebb vagy hosszabb szakaszokra megjelenik a magyar sajtóban, politikában és a közbeszédben. Van, amikor a sport ad erre lehetőséget, van, amikor valamilyen magas szintű látogatás kapcsán elevenítik fel a két ország kapcsolatait, és van, amikor tragikus politikai vagy gazdasági – pénzügyi események adnak okot aggodalomra, beszélgetésekre.

Az argentin titkosszolgálatokról általában vajmi kevés szó esik. Tevékenységük az 1970-es évektől kezdve először a városi gerillák, a Montonerok⁹ elleni harcban, majd a katonai diktatúrák ideje alatt a belső ellenzék üldözésében betöltött szerepük miatt vált ismertté. 1975-től az Amerikai Egyesült Államok által támogatott és Chile, Brazília, Bolívia, Uruguay és Paraguay katonai kormányzatainak részvételével megindított Kondor művelet (Operación Cóndor) során összehangolt módon kutatták fel és semmisítették meg a részt vevő országok baloldali, diktatúraellenes csoportjait és személyiségeit. Az argentin szerepvállalásról több tanulmány is átfogó képet adott, de a legteljesebb talán a *Kondor művelet. A bírósági eljárás* című kötet.¹⁰ A kötetben nyilvánosságra hozott tényeket és ada-

⁵ Lásd: www.argentina.gob.ar/inteligencia

⁶ DNU 22/2023. Lásd: www.argentina.gob.ar/normativa/nacional/decreto-22-2023-395249

⁷ *Ley de Inteligencia Nacional 25/520.*

⁸ Értsd: a katonai diktatúra körülményei között.

⁹ A Montonero mozgalom egy szélsőbaloldali, peronista mozgalom volt, amelyben jelentős szerepet játszottak a velük együttműködő katolikus értelmiségiek is.

¹⁰ *La Operación Cóndor – Proceso* [é. n.].

tokat alátámasztotta az Argentin Hadsereg korábbi vezérkari főnökének nyilatkozata a demokráciához való visszatérést megelőző, utolsó polgári-katonai diktatúra idején, az emberi jogok sérelmére elkövetett súlyos bűncselekményekről. Martín Balza tábornok felszólította a katonákat, hogy bármikor, amikor bűncselekményekre felszólító, jogsértő parancsokat kapnak, azt tagadják meg.¹¹

Egy európai kutató számára érdekes, de Latin-Amerikában nem szokatlan, hogy a napvilágra került jogsértésekben inkább a reguláris hadseregek különleges (mélységi) műveletekre felkészített erőire bízta a feladatok konkrét végrehajtását, a fegyveres erők logisztikai eszközrendszerének támogatását is igénybe véve, míg a nemzetbiztonsági, rendvédelmi és bűnüldözési apparátus inkább a felderítés, megfigyelés és a leplezetten végrehajtott felszámolást, illetve nyomok elfedését, eltüntetését végezte.¹² Ennek több oka is van. Az egyik, a politikailag motivált támogató tevékenység jellegében, továbbá az ehhez szükséges és rendelkezésre álló személyi és anyagi-logisztikai különbségekben keresendő. A másik ok a sajátos elnöki-parlamentarista rendszer, amelyben az elnök a végrehajtó hatalom birtokosa is, aki felett a parlamenti ellenőrzés rendkívül gyenge.¹³ Mivel a hadsereg óriási tekintélyre tett szert a felszabadító háborúk idején, szinte érinthetetlen volt gyakorlatilag a diktatúrák bukásáig, a polgári kormányzásra való átmenetig Raúl Alfonsín elnöksége idején, 1983–1989 között. A honvédelmi intézményrendszer szervezeti sajátossága, a közvetlen elnöki alárendeltség, aminek alapjai úgyszintén visszavezethetők a felszabadító háborúig, José de San Martín tábornokig, a „Felszabadítóig”.¹⁴

A demokratikus kormányzáshoz való visszatérés után napirendre került a hírszerzés és elhárítás átszervezése, különös tekintettel arra, hogy helyre kellett állítani a polgári ellenőrzést a fegyveres erők felett. Ennek keretében 1988 és 2001 között az argentin törvényhozás több normatív dokumentumot is elfogadott, amelyek célja a politikai ellenőrzés megerősítése és a korábbi nemzetbiztonsági doktrínára alapuló intézményi háttér lebontása volt. Ennek jegyében fogadták el a 23.554 számú törvényt a Nemzeti Védelemről, a 24.059 számú törvényt a Belbiztonságról, továbbá a 25.520 számú törvényt a Nemzeti Hírszerzési és Elhárítási Tevékenységről. Az a tény, hogy ezeket a törvényeket elsősorban parlamenti többséggel fogadták el, megmutatta az ország biztonságát és védelmét fenyegető jelenségekkel kapcsolatban kialakult közel teljesen egységes álláspontot.¹⁵

A helyzet jelenleg sem megnyugtató, hiszen a 25.520 számú törvény 2001-es elfogadása óta több olyan esetre is fény derült, amikor hírszerzési és elhárítási képességeket nem a külső biztonság és a kormányozhatóság fenntartása érdekében alkalmazták. Ilyen eset lehetett volna, amikor Mauricio Macri elnöksége, azaz 2015 és 2019 között jogellenesen megfigyelték és lehallgatták az ország korábbi elnökét, Cristina Fernández de Kirchnert és az általa alapított, valamint az ő nevével fémjelzett Pátria Intézetet (Instituto Patria).¹⁶ Megjegyzendő, hogy Cristina Fernández de Kirchner saját két elnöki időszaka

¹¹ UNHCR 2006.

¹² Erről a szerzőnek volt alkalma beszélgetni José Manuel de Olano Szilágyival (1950–2009), az argentin Vezérkari Akadémia tanárával.

¹³ BÁCS 2016.

¹⁴ Latin-Amerika négy személyt is adott a történelemnek, akik közül mindegyiket „A Felszabadító” névvel illetnek. Ezek: José de San Martín (Argentína), José Artigas, (Uruguay), Bernardo O’Higgins (Chile) és Simón Bolívar (Venezuela).

¹⁵ POCZYŃOK 2023.

¹⁶ Espionaje ilegal... 2020.

(2007–2015) előtt férje, az akkori elnök, Néstor Kirchner mellett már fontos szerepet játszott az ország politikai életében. Mauricio Macri időszaka alatt közel sem biztos, hogy politikai tevékenysége miatt állt megfigyelés alatt, ugyanis már korábban is meggyanúsították korrupciós bűncselekményekkel. Amikor 2015-ben Macri lett Argentína államfője, megindult a Fernández de Kirchner elleni nyomozás. A felelősségre vonást csak úgy tudta elkerülni, hogy a Macri után hivatalba lépett új elnök, Alberto Fernández, aki korábban Néstor Kirchner kabinetfőnöke volt, maga mellé vette és megbízta az alelnöki feladatok ellátásával. Ennek ellenére, 2022-ben, mint az ország alelnökét hat év szabadságvesztésre ítélték és véglegesen eltiltották a közügyektől.¹⁷ A büntetés letöltését hivatali beosztása és egyéb jogi kiskapuk miatt nem kezdte meg. A fentiek alapján valószínűsíthető, hogy a *Radio Universidad* cikke inkább Fernández de Kirchner mentegetését szolgálta – sikertelenül. Ezt látszik alátámasztani, hogy még egy látszatmerénnyel is igyekeztek az alelnök pozícióját és megítélését megerősíteni.¹⁸

Egy másik, az argentin hírszerzéshez és elhárításhoz köthető, halálos kimenetelű jogsértés és a vizsgálatával kapcsolatos, rendszeresen felmerülő aggályok évek óta foglalkoztatják és megosztják az argentin közvéleményt. Az előzmények 1992-ig, illetve 1994-ig nyúlnak vissza. 1992-ben egy öngyilkos merénylő autóba rejtett pokolgépet robbantott fel a Buenos Aires-i Izraeli Nagykövetség előtt. A 29 halálos áldozattal, illetve 242 sérülttel járó merénylet romba döntötte az egész épületet.¹⁹

1994-ben hasonló terrortámadás történt az argentin fővárosban, ám ezúttal az Izraelita Kölcsonös Segélyegylet (AMIA) székháza volt a célpont. A támadás 85 életet követelt és több mint 300 ember sebesült meg. A nyomozás már a korai szakaszában bizonyította, hogy mindkét terrortámadásban alapvető szerepet játszottak a Buenos Aires-i Iráni Nagykövetség diplomatái, illetve a hozzájuk futárként, diplomata útlevéllel érkező személyek, akik valójában az Iráni Forradalmi Gárda alá tartozó Hezbollah műveleti tisztjei voltak.²⁰ A gyanúsítás sem történt meg, az argentin hatóságok semmilyen intézkedést nem tettek, a nagykövetség néhány munkatársa röviddel a történetek után el is utazott.²¹ Mindez annak ellenére történt, hogy az ügyet eredetileg vizsgáló Juan José Galeano bíró tanúkat talált arra, hogy az ügyben a hírszerzés és elhárítás helyi tisztségviselői is érintettek voltak. Galeanot nagyon gyorsan eltávolították, sőt vád alá is helyezték.

A Nisman-ügy

Majdnem húsz évvel később, 2013 januárjában Cristina Fernández de Kirchner elnöksége idején a kormány megállapodásra jutott Iránnal, névlegesen a támadások hátterének felderítése érdekében, amit a törvényhozás először elfogadott. Valójában ez a megállapodás semmilyen kézzelfogható eredményt nem hozott a terrortámadás hátterének felderítése

¹⁷ Példa nélküli... 2022.

¹⁸ 2022. szeptember elsején egy férfi, közvetlen közelből célba vette Fernández de Kirchnert, ám lövés nem történt. Azóta sem válaszolták meg a legfontosabb kérdéseket, például, hogy ki/kik voltak a felbujtók, illetve volt-e valamilyen politikai motivációja az esetnek? CENTENERA 2023.

¹⁹ BÁCS 2020: 107.

²⁰ BÁCS 2020.

²¹ COSTANZA 2012: 195.

szempontjából, sőt, inkább leplezte az iráni különleges erők szerepét, ezért azt később alkotmányellenesnek nyilvánította egy argentin bíróság.²² Ezt követően Alberto Nisman ügyész újra megnyitotta az ügyet, és 2015. január 14-én bűnpártolással, bűnrészességgel és hazaárulással vádolta meg az ország hivatalban lévő államfőjét, Cristina Fernández de Kirchnert.²³ Ezt követően, négy nappal később, egy nappal az előtt, hogy a Kongresszus elé tárta volna a megszerzett bizonyítékokat, Nisman egy lövedékkel a fejében holtan találták lakásának fürdőszobájában. Mivel az eset épp az esedékes elnökválasztás előtt történt, vélelmezhető volt a politikai indíttatás. A politikai elkötelezettségéről híres szövetségi rendőrség által lefolytatott nyomozás először önkézéséget állapított meg, ám 2016-ban, az új elnök, Macri alatt a Legfelsőbb Bíróság elrendelte az ügy felülvizsgálatát. Ennek során állapították meg, hogy az elsődleges eljárás során számos hibát követtek el. A cselekmény helyszíne is szennyeződött, nem történt meg a nyomok biztosítása, vagyis a rögzített bizonyítékok jelentős része használhatatlan volt. A halottszemle során nem rögzítették a Nisman testén talált, idegenkezűsége utaló konkrét nyomokat, ideértve a lőpormaradványok hiányát Nisman kezén, amivel a fegyvert tartotta. A helyszínen talált informatikai eszközök vizsgálata is megállapította, hogy a mobiltelefonról és a számítógépről is nagy mennyiségű adatot töröltek a halál beálltához közeli időpontban.²⁴

Ezúttal a határvédelmi rendőrség folytatta le a nyomozást, és megállapította az idegenkezűséget. Az elkövetés körülményei, módja, az alkalmazott anyagi-technikai eszközök és taktikák egyértelműen a (polgári) hírszerzési és elhárítási struktúrákra utaltak, mivel a katonai hírszerzés és elhárítás lehetőségei ezen a területen már jelentősen csökkentek. A vizsgálat egyik mellékszála is utalt arra, hogy a Nisman elleni merénylet vizsgálata során a Szövetségi Rendőrség a hírszerzéssel és elhárítással folyamatos összeköttetésben, azok utasításait követve járt el.

A Nisman-ügyről azóta is több könyv jelent meg, amelyek nem lépnek túl a már ismert tényeken, csak olvasmányosabban mutatják be az eset körülményeit.²⁵ Néhány szerző – szakirodalmi igények nélkül – az olvasókra bízta annak eldöntését, amit a haláleset körülményei nagymértékben valószínűsítenek.²⁶ Nyilvánvaló Christina Fernández de Kirchner érintettsége, aminek bizonyítékait a Kongresszus elé tárva Nisman elkerülhetetlen kormányzati és mélyebb válság robbant volna ki. Ennek politikai, gazdasági és büntetőjogi következményei mélyreható befolyást gyakoroltak volna Argentína életére, egészen napjainkig és azon túl is.

Harminc évvel a terrorakciók után, 2024. április 11-én a Bűnügyi Fellebbezési Bíróság a két bombamerénylet ügyében hozott ítéletében egyértelműen Iránt és a Hezbollahot nevezte meg felelősként.

²² SMINK 2019.

²³ Argentinian Lawyer Alberto Nisman... 2017.

²⁴ Argentinian Lawyer Alberto Nisman... 2017.

²⁵ BRACESCO 2015.

²⁶ WADDELL 2017.

Befejezés

A tanulmány – de nem a történet – lezárásaként nézzük meg, hogy a megfogalmazott tudományos kérdéseket, illetve a hipotéziseket hogyan sikerült megválaszolni!

Az első kérdésre, illetve hipotézisre adható válasz pozitív. Igen, Argentína igazgatói rendszeréből levezethető a titkosszolgálatok sajátos helyzete, különleges viszonyuk az elnöki hatalomhoz és az azt gyakorló személyhez. Világosan nyomon követhető a függetlenségi háborúk hatása általában a fegyveres erők, de különösen a hadsereg politikai és társadalmi szerepvállalására, illetve annak megítélésére.

A második kérdést, illetve hipotézist vizsgálva – a várakozásoknak megfelelően – sikerült igazolni, hogy a demokráciába történő átmenet során a titkosszolgálatok korábban nem ismert körülmények közé kerültek. A polgári kormányzás során kivételezett helyzetük meggyengült. Az átmenettel járó szükségszerű változásokat sok esetben a diktatúra kori hadsereghez és rendvédelmi apparátushoz korábban erősen kötődő parancsnoki állománynak kellett végrehajtania.

A harmadik kérdés, illetve hipotézis megválaszolása is egyértelmű. A titkosszolgálatok egyes egységei, illetve alegységei meghatározó szerepet játszottak a tipikusan titkosszolgálati műveletekre jellemző módon végrehajtott, politikailag motivált, a legfeljebb érintettségét leplezni kívánó gyilkosságban.

Argentínával kapcsolatban még sokáig több kérdés fogalmazható meg, mint amennyire választ tudunk adni. A kapcsolatok fejlesztésének, egymás megismerésének elengedhetetlen része a kérdések megválaszolása, az összefüggések feltárása és megértése.

Felhasznált irodalom

- Argentinian Lawyer Alberto Nisman Was Murdered, Police Report Finds (2017). *The Guardian*, 2017. november 6. Online: www.theguardian.com/world/2017/nov/06/argentinian-lawyer-alberto-nisman-was-murdered-police-report-finds
- Bács Zoltán György (2013): Breves reflexiones sobre la diferencia de desarrollo entre los Estados Unidos y América Latina según las Bases y puntos de partida para la organización política de la República Argentina de Juan B. Alberdi. In LILÓN, Domingo – FISCHER, Ferenc – DEÁK, Máté (szerk.): *Constitución, Estado y Sociedad en Iberoamérica (1812–2012)*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem BTK Ibero-Amerika Központ, 89–95.
- Bács, Zoltán György (2016): 1815–2015: 200 años de divergencias en términos ideológico-políticos e instituciones políticas entre Europa y América Latina. In FISCHER Ferenc – LILÓN, Domingo – DEÁK, Máté (szerk.): *Iberoamericana Quinqueeclesiensis 14: 1815–2015: 200 años de cambios y transformaciones en Europa y América Latina*. Pécs: Publikon, 25–31. Online: www.academia.edu/25187687/Iberoamericana_Quinqueeclesiensis_14_1815_2015_200_anos_de_cambios_y_transformaciones_en_Europa_y_America_Latina
- Bács Zoltán György (2020): *Terrorizmus és kábítószerkereskedelem Latin-Amerikában 1980 és 2019 között*. PhD-disszertáció. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola. Online: <https://doi.org/10.17625/NKE.2021.007>

- BRACESCO, G. M. (2015): *Suicidio. El asesinato del fiscal Alberto Nisman*. A szerző saját kiadása.
- CENTENERA, Mar (2023): A un año del atentado contra Cristina Kirchner, la duda continúa: ¿hubo autores intelectuales y nexos políticos? *El País*, 2023. szeptember 1. Online: <https://elpais.com/argentina/2023-09-01/a-un-ano-del-atentado-contra-cristina-kirchner-hubo-autores-intelectuales-y-nexos-politicos.html>
- COSTANZA, William (2012): Hizballah and its Mission in Latin America. *Studies in Conflict & Terrorism*, 35(3), 193–210. Online: <https://doi.org/10.1080/1057610X.2012.648155>
- DNU 22/2023 Agencia Federal de Inteligencia Boletín Nacional 13 de diciembre de 2023 Espionaje ilegal a Cristina Kirchner/La Cámara Federal resolvió que la causa tramite en Comodor Py. *Radio Universidad*, 2020. augusztus 21. Online: www.radiouniversidad.unlp.edu.ar/espionaje-ilegal-a-cristina-kirchner-la-camara-federal-resolvio-que-la-causa-tramite-en-comodor-py/
- La Operación Cóndor. Proceso* [é. n.]. Ministerio Público de la Nación Argentina. Online: www.mpf.gob.ar/plan-condor/la-operacion-condor-proceso/
- Ley de Inteligencia Nacional 25/520* (2024). Ministerio de Justicia. Online: <https://servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/anexos/70000-74999/70496/norma.htm>
- Példa nélküli: hosszú börtönbüntetésre ítélték az új Evitát. *Portfolio*, 2022. december 7. Online: www.portfolio.hu/global/20221207/pelda-nelkuli-hosszu-bortonbuntesre-iteltek-az-uj-evitat-583718
- POCZYŃOK, Iván (2023): *Política y servicios de inteligencia. Hoja de ruta para un sistema legítimo y efectivo*. Fundar. Online: www.academia.edu/105184731/Pol%C3%ADtica_y_servicios_de_inteligencia_Hoja_de_ruta_para_un_sistema_leg%C3%ADtimo_y_efectivo
- SMINK, Veronica (2019): 25 años del caso AMIA: por qué ni un solo sospechoso ha sido arrestado o juzgado por el peor atentado en la historia de Argentina (y por qué dos presidentes han sido acusados de encubrirlo). *BBC News Mundo*, 2019. július 18. Online: www.bbc.com/mundo/noticias-america-latina-49021713
- SZILÁGYI Ágnes Judit – PÁL István: Amikor az argentin politikában már más irányú „törekvés” érvényesült. *Múltunk*, 14(1), 244–280. Online: http://www.multunk.hu/wp-content/uploads/2018/12/szilagyiaj_pali_18_1.pdf
- UNHCR (2006): *Reluctant Partner: The Argentine Government's Failure to Back Trials of Human Rights Violators*. Online: www.refworld.org/reference/countryrep/hrw/2006/en/31672
- WADDELL, Ava (2017): *The Mysterious Death of Alberto Nisman*. Magánkiadás.